

Recenzja

Osiągnięć naukowych dr Iwony Czarneckiej ubiegającej się o nadani stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

Ocena osiągnięć naukowych dr Iwony Czarneckiej została sporządzona w myśl wymagań określonych w art.,. 219 w ust. pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 1918 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 1921 r. poz. 478 z późn. zm.)

Uwagi ogólne

Dr Iwona Czarnecka w 2004 roku ukończyła studia magisterskie w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. W 2006 roku ukończyła studia podyplomowe z historii na Uniwersytecie Warszawskim. Stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie pedagogiki uzyskała w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 24 października 2012, na podstawie rozprawy doktorskiej *Szkolnictwo specjalne dla głuchych w Polsce po II wojnie światowej 1945-1991. Potrzeby społeczne a edukacyjne realia*. Rozprawę doktorską Kandydatka przygotowała pod kierunkiem naukowym, prof. dr hab. Karola Poznańskiego, recenzje przygotowali dr hab. prof. ASP Małgorzata Kupisiewicz i dr hab. prof. Uniwersytetu w Białymstoku Elwira Kryńska.

Jak wynika z przedłożonego przez Habilitantkę wykazu osiągnięć naukowych od roku 2004 zatrudniona jest na stanowisku nauczyciela akademickiego w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Ponadto na stanowisku nauczyciela akademickiego w r.ak. 2008/09 oraz 2011/12-2012/13 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie, 2009/10 i w II sem. 2011 w Uczelni im. Marii Skłodowskiej-Curie oraz od lutego-czerwica 2021 w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Charakterystyka dorobku naukowego

Zainteresowania naukowo-badawcze Kandydatki lokują się w pięciu głównych obszarach z czego cztery podejmują zagadnienia związane z edukacją i wychowaniem dzieci z wadą słuchu. Piąty obszar badań został uzupełniony o wychowanie oraz kształcenie dzieci i młodzieży w latach II RP omawianych na łamach ówczesnej prasy. Analizując szczegółowo problemy badawcze podejmowane przez dr Iwonę Czarnecką można wyróżnić: szkolnictwo specjalne dla dzieci z wadą słuchu; biografistyka i myśl pedagogiczna; działalność wybranych organizacji na rzecz dzieci i młodzieży oraz dorosłych z wadą słuchu; opieka nad dzieckiem z wadą słuchu na łamach prasy; wychowanie i kształcenie dzieci i młodzieży na łamach pism pedagogicznych w latach 1918-1939. Wymienione obszary badawcze wpisują się w problematykę pedagogiki specjalnej w ujęciu historycznym i współczesnym. Powyższa problematyka znajduje odzwierciedlenie w dorobku naukowym dr Iwony Czarneckiej na który składają się publikacje po uzyskaniu stopnia doktora – 10 rozdziałów w monografiach naukowych i 5 artykułów oraz współredakcja 2 monografii naukowych: *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815-1918*, Warszawa 2016 wyd. APS oraz *Sto lat polskiej oświaty (1918-2018)*, Warszawa 2019, wyd. ASP.

Habilitantka zapowiada dalsze badania w kręgu pedagogiki specjalnej, koncentrując się na latach po II wojnie światowej oraz rozwoju szkolnictwa specjalnego poza granicami Polski w różnych okresach historycznych.

Podsumowując aktywność naukową należy zwrócić uwagę na znaczący dorobek przed uzyskaniem stopnia doktora, który stanowi znaczące dokonania w obszarze problematyki edukacji dziecka niesłyszącego i niedosłyszącego – 6 rozdziałów w monografiach naukowych, 2 artykuły opublikowane na łamach *Przeglądu Historyczno-Oświatowego*. Już na wstępnym etapie pracy naukowej Habilitantka podjęła tematykę szkolnictwa i pedagogiki specjalnej zaznaczając swoje miejsce w tej tak trudnej problematyce.

Po uzyskaniu doktoratu na dorobek naukowy składa się: 1 monografia, 10 rozdziałów w monografiach naukowych, 7 artykułów, 2 współredakcje monografii naukowych, 1 bibliografia. Artykuły zostały opublikowane na łamach ważnych dla historyka oświaty czasopismach jak: *Przegląd Historyczno-Oświatowy* czy *Acta Universitatis Nicolai Copernicis Pedagogika* oraz innych czasopism pedagogicznych. Na podstawie opublikowanych artykułów wskazane przez dr Iwonę Czarnecką obszary zainteresowań naukowych znalazły również odzwierciedlenie w wystąpieniach konferencyjnych. Habilitantka bowiem po uzyskaniu doktoratu aktywnie uczestniczyła w 7 konferencjach ogólnopolskich.

Współpracuje od 2015 r. z Zespołem Historii Wychowania przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, od 2020 z Sekcją Historii Nauk Pedagogicznych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, od 2017 jest członkiem Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Była promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej mgr Zbigniewa Żółcińskiego – obronionej w 2016 r.

Wskazane osiągnięcia naukowe i jego ocena

We wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, dr Iwona Czarnecka, jako osiągnięcie naukowe wskazała autorską monografię *Rozwój szkolnictwa specjalnego w Polsce w latach 1918-1939. Realia a oczekiwania*, Warszawa 2021 ISBN 978-83-66879-13-3, ss. 356. Recenzenci: dr hab. prof. APS Małgorzata Kupisiewicz, dr hab. prof. SGGW Ewa Skrzetuska.

Monografia składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów, zakończenia, których zakresy tematyczne wskazują na właściwą strukturę ocenianej monografii, w odniesieniu do podjętej problematyki sformułowanej w tytule pracy.

We wprowadzeniu Autorka omawia prace wielu autorów, podejmujące kwestie szkolnictwa specjalnego i prezentuje dotychczasowy stan wiedzy na ten temat. Formułuje pytania badawcze, odnosi się do podstawowej metody badawczej wykorzystanej w pracy – analiza tekstów źródłowych, ich uporządkowanie i interpretacja. Habilitantka również prezentuje zróżnicowane źródła jak: rozporządzenia ministerialne, artykuły zamieszczane w ówczesnej prasie pedagogicznej i psychologicznej, publikacje działaczy zajmujących się kształceniem specjalnym i ich poglądy na sprawy kształcenia specjalnego, sprawozdania, materiały powizytacyjne, statystyczne oraz dokumenty archiwalne z archiwów polskich. Zamieszczona w końcowej części monografii bibliografia wskazuje na rzetelną kwerendę biblioteczno-archiwalną. Autorka dotarła do wszelkich i zróżnicowanych materiałów, które pozwoliły na gruntowną analizę prezentowanych problemów.

Słusznie Autorka poświęciła rozdział I sytuacji szkolnictwa specjalnego na ziemiach polskich do 1918 r., wskazując na pierwsze inicjatywy w tym zakresie. Pomysłodawcy i organizatorzy szeregu placówek w zaborze rosyjskim, pruskim i austriackim musieli pokonywać różne trudności – od braku środków finansowych, braku wykwalifikowanej kadry po walkę z rasyfikacją i germanizacją wychowanków uczęszczających do specjalnych zakładów. Obok wymienionych powyżej problemów Autorka prezentuje szereg zakładów, które odnotowały sukcesy na drodze pracy z dzieckiem głuchym, niewidomym, upośledzonym

umysłowo czy niedostosowanym społecznie. Słusznie dr I. Czarnecka wyeksponowała działalność Instytutu Głuchoniemych w Warszawie (zabór rosyjski), Galicyjski Zakład dla Głuchoniemych pod wezwaniem Trójcy Przenajświętszej we Lwowie czy Instytut Moralnej Poprawy Dzieci w Mokotowie (zabór rosyjski). Dzięki szczegółowej analizie materiału badawczego Autorka przybliżyła pracę jeszcze wielu, innych placówek. Niejednokrotnie są to krótkie informacje ale istotne dla oceny stanu szkolnictwa specjalnego przed 1918 r.

Rozdział II zawiera ogólne omówienie organizacji szkolnictwa w II RP. Ta prezentacja zapewne miała ukazać m.in. miejsce szkolnictwa specjalnego w ogólnej strukturze polskiej edukacji.

Rozdział III (*Rozwój polskiego szkolnictwa specjalnego w okresie międzywojennym*) przybliżyła organizację szkół specjalnych dla dzieci głuchych, niewidomych, umysłowo upośledzonych. W części rozdziału III, poświęconego dzieciom moralnie zaniedbanym, Autorka szeroko zaprezentowała zagadnienia również związane z przestępczością wśród nieletnich, ich przyczyn i opinii społecznej na temat wychowania tej grupy dzieci. W przywołanym rozdziale ukazane są trudności finansowe i stosunek społeczeństwa do tej grupy dzieci, które to problemy utrudniały organizację szkolnictwa specjalnego.

Odrębny rozdział – IV (*Wychowanie i nauczanie dzieci i młodzieży anormalnych w latach 1918-1939*) zawiera analizę metody nauczania i wychowania poszczególnych grup wychowanków, opinie nauczycieli, lekarzy i psychologów na temat zastosowania określonych metod oraz wykorzystania ich do poziomu i możliwości uczniów .

Dla powstających i rozwijających się zakładów dla różnych grup dzieci potrzebna była wykwalifikowana kadra nauczycielska. Rozdział V (*Kształcenie nauczycieli szkół specjalnych w czasach II Rzeczypospolitej*), podejmuje kwestie przygotowania specjalistycznego nauczycieli i wychowawców do poszczególnych placówek. Szeroko omówiono działalność przede wszystkim Państwowego Instytutu Fonetycznego im. Jana Sierzyńskiego w Warszawie, następnie Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Autorka omawia procedurę kwalifikowania kandydatów na studia w PIPS, program i zasadność występowania poszczególnych przedmiotów w kształceniu nauczycieli szkół specjalnych.

Ostatni rozdział – VI (*Wybrane organizacje działające na rzecz dzieci anormalnych okresie międzywojennym*) omawia pracę wybranych organizacji na rzecz dzieci anormalnych. Zakres podejmowanych prac przez przywołane w monografii organizacje i stowarzyszenia był szeroki jak: podejmowanie badań naukowych, prezentowanie własnych rozwiązań organizacyjnych szkół specjalnych i metod nauczania, dbanie o interesy dzieci anormalnych, organizowanie

kursów dla nauczycieli, zapoznanie społeczeństwa z problemami osób anormalnych i ich kształceniem.

Na podstawie monografii dr I. Czarneckiej można wskazać, że lata II RP były czasem poszukiwań rozwiązań organizacyjnych i metod pracy dydaktycznej w szkolnictwie specjalnym. Doświadczenia w zakresie organizacji i metod pracy w szkolnictwie specjalnym były podwaliną rozwoju szkolnictwa specjalnego po II wojnie światowej. Opracowana przez Habilitantkę problematyka przynosi nowe ustalenia, które znacząco uzupełniają i weryfikują dotychczasowy stan wiedzy. Monografia w znaczącym stopniu wypełnia wiedzę z historii szkolnictwa specjalnego w okresie międzywojennym.

Pozostałe osiągnięcia naukowe

Wskazując na pozostałe osiągnięcia dr I. Czarneckiej stwierdzam że załączone do dokumentacji publikacje stanowią przede wszystkim kontynuację zainteresowań badawczych Habilitantki, pozostających w kręgu pedagogiki specjalnej. Są to: *Działalność Polskiego Związku Głuchych w latach 1966-1981*, Studia Pedagogiczne 2016, t. 28 ,ss.11-42; *Polski Związek Głuchych w okresie stanu wojennego*, Forum Pedagogiczne 2021, nr 2, ss. 240-255; *Realizacja założeń Ustawy o rozwoju systemu oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 w szkołach podstawowych dla dzieci niesłyszących*, w: *Całozyciowe uczenie i stawanie się. Perspektywa teoretyczno-praktyczna*, red. naukowa Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk Blicharska, Stanisław Kowalski, Kielce 2018, ss. 183-196; *Działalność Polskiego Związku Głuchych w latach 1946-1965 w: W kręgu historii wychowania*, pod red. Hanny Markiewiczowej, Warszawa 2013, ss.145- 160; *Spór o metodę – o sposobach porozumiewania się osób niesłyszących w kontekście historycznym*, w: *Innowacyjność i trwanie w pedagogice specjalnej. W stulecie niepodległości Polski i 130. rocznicę urodzin Marii Grzegorzewskiej*, red. naukowa Jacek Kulbaka, Mieczysław Dudek, Warszawa-Krasnystaw 2018 s. 114-133; *Jan Papłoński – rektor warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i ociemniałych*, w: *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim od jego ustanowienia do odzyskania przez Polskę niepodległości 1815-1918*, red. Hanna Markiewiczowa i Iwona Czarnecka, Warszawa 2016, ss. 133-143.

W przedstawionych powyżej artykułach Autorka analizuje historię Związku Głuchych w różnych odcinkach polskiej, powojennej historii. Prezentuje problemy społeczności osób niesłyszących i drogę pokonywania wielu trudności przez Związek. Obszerne bibliografie, zamieszczane na zakończenie każdego artykułu, w których można odczytać zróżnicowany materiał badawczy jak sprawozdania, artykuły w czasopismach, dokumenty sejmowe, akty

prawne czy opracowania również z II poł. XIX w., wskazują na drobiazgową kwerendę archiwalną i biblioteczną, co pozwoliło dr I. Czarneckiej na rzetelne przygotowanie poszczególnych tematów.

Na podstawie załączonych publikacji, według mnie, Autorka może zebrać i uzupełnić treści dotyczące pracy Związku Głuchych po II wojnie światowej i przygotować odrębną monografię, która w znaczącym zakresie wypełniłaby wiedzę na ten temat.

Artykuł pt *Charlotte Mason i jej poglądy na wychowanie domowe*,. Acta Universitatis Nicolai Copernici, Pedagogika XIII/2/2021 (ss.117-133) wpisuje się w nową problematykę badawczą, podjętą przez dr I. Czarnecką – poglądy na wychowanie i nauczanie domowe na przestrzeni dziejów. Podobnie można potraktować dwa artykuły opublikowane w Studiach z teorii wychowania (2021) : *Programy nauczania historii gimnazjów ogólnokształcących po reformie 1932 roku na łamach „Wiadomości Historyczno-Dydaktycznych”(1933-1939)* oraz *Program nauczania historii liceów ogólnokształcących po reformie 1932 roku na łamach „Wiadomości Historyczno-Dydaktycznych” (1933-1939)*. Zgodnie z tytułami analizie poddano *Program nauki w gimnazjach państwowych polskim językiem nauczania z 1934 r.* oraz *Program nauki w tymczasowy w państwowym liceum ogólnokształcącym z polskim językiem nauczania z 1937*. Autorka odwołała się do licznych opinii środowisk historyków wypowiadających się na temat propozycji programowych z historii po reformę z 1932 r. Szczegółowa analiza artykułów na łamach czasopisma, w opinii dr I. Czarneckiej, umożliwiła wymianę doświadczeń i prezentację wniosków formułowanych przez nauczycieli w kwestii treści i metod nauczania. Na łamach czasopisma na powyższe tematy wypowiadali się wybitni historycy i dydaktycy.

Wskazane obszary problemowe, zaprezentowane w publikacjach oraz wystąpieniach konferencyjnych, obrazują zainteresowania naukowo-badawcze Habilitantki. Autorka podjęła interesującą i ważną z punktu poznawczego tematykę. Szczegółowa prezentacja zagadnień, sytuujących się przede wszystkim w pedagogice specjalnej dowodzi opanowania warsztatu badawczego w którym wyróżniam rzetelność analizy źródeł, staranność kwerendy bibliotecznej i archiwalnej co pozwoliło Habilitantce na zebranie znaczących dla opracowanej problematyki materiałów. Logika w podejmowanych zagadnieniach pozwoliła na całościowe ujęcie szczegółowych kwestii jak np. funkcjonowanie Polskiego Związku Głuchych na przestrzeni dziesiątek lat. To pozwala Autorce na wyraźne określenie tematów już zakończonych i nowych, przygotowanych do analizy.

Pozycję naukową dr I. Czarneckiej określa też fakt przygotowania, wspólnie z prof. zw. dr hab. Karolem Poznańskim *Bibliografii Przeglądu Historyczno-Oświatowego* za lata 1947-2007.

Była promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej mgr Zbigniewa Żółcińskiego („Rola wychowawcza ojca w polskich rodzinach ziemiańskich w literaturze pedagogicznej oświecenia”) obronionej w 2016.

Działalność dydaktyczna i popularyzatorska

Od roku 2004/05 dr I. Czarnecka prowadzi ćwiczenia z historii wychowania, historii kształcenia specjalnego, wykłady i ćwiczenia z surdopedagogiki oraz oświaty dorosłych. Pełniła funkcję (dwukrotnie) sekretarza ogólnopolskich konferencji naukowych – „Wokół myśli pedagogicznej Jana Władysława Dawida i pozytywizmu warszawskiego” (2014) oraz „Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Polsce 1918-2018” (2018) organizowanych przez Katedrę Historii Wychowania Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M Grzegorzewskiej w Warszawie.

W 2012 otrzymała Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Aktywnie uczestniczy w konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych, organizowanych przez polskie ośrodki naukowe, wygłaszając referaty.

Konkluzja

Przedstawiona i przeanalizowana problematyka, zawarta w monografii, ukazuje początki organizacji zakładów i szkół dla dzieci i młodzieży anormalnej oraz krystalizowanie się myśli z zakresu pedagogiki specjalnej w latach II RP. Wartość przywołanej monografii należy ocenić nie tylko przez pryzmat przywołanych zakresów treści ale również wykorzystania zróżnicowanych źródeł. Kontynuacja wyeksponowanych tematów w artykułach dowodzi przemyślanej koncepcji badań naukowych, których pewien odcinek został już sfinalizowany (historia działalności Polskiego Związku Głuchych po II wojnie światowej). Wskazuje to na konsekwencję Autorki w realizacji założonych planów naukowych.

Dokonana analiza osiągnięć naukowych dr Iwony Czarneckiej pozwala na ocenę:

- monografii, którą oprócz naukowej wartości cechuje autorskie podejście do problematyki, i wyeksponowanie wielu nie znanych kwestii z zakresu pedagogiki specjalnej – organizacji szkolnictwa, metod pracy, opinii środowiska pedagogów i psychologów, jak również
- dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, w postaci licznych artykułów i wystąpień konferencyjnych które odzwierciedlają konsekwentnie realizowane obszary badawcze, przy (niestety) nieobecności osiągnięć Habilitantki w międzynarodowej przestrzeni naukowej,
- działalności dydaktycznej która znajduje odzwierciedlenie w prowadzonych zajęciach – wykłady i ćwiczenia z historii wychowania, surdopedagogiki, historii kształcenia specjalnego.

Na podstawie powyższych opinii stwierdzam, że osiągnięcie naukowe dr Iwony Czarneckiej w wystarczającym stopniu spełnia wymogi określone w art. 219 w ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst ujednolicony:Dz.U.2018 poz. 1668) i wnoszę o nadanie dr Iwonie Czarneckiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Stefania Balcer